

Formularz zgłaszania uwag do projektu *Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030*

Podmiot zgłaszający uwagę:

L.p.	Strona	Treść uwagi	Uzasadnienie
	Uwaga ogólna	<p>Na stronie 119 wskazano zgodność Strategii z Ramową Dyrektywą Wodną, m.in: "Szczególnie istotne znaczenie w kontekście wdrażania RDW dla ichtiofauny jezior i rzek będzie miało ograniczenie negatywnych skutków eutrofizacji oraz polepszenie warunków migracji (likwidacja barier hydrotechnicznych)." W przedstawionej Strategii tymczasem, na stronach 24, 56 oraz 133 wprost proponuje się budowę zbiorników retencyjnych, które z założenia polegają na przegradzaniu cieków nowymi barierami oraz niszczeniu siedlisk od wód zależnych, co stoi w sprzeczności z zapisami Ramowej Dyrektywy Wodnej i nadrzędnym celem jakim jest osiągnięcie celów środowiskowych.</p> <p>Nie ma również mowy o działaniach ograniczających eutrofizację wód powierzchniowych np. poprzez zachowanie pasów ochronnych wzdłuż brzegów rzek, utrzymanie zakrzaczeń, oczek śródpolnych etc.</p>	Rzeka naturalna neutralizuje średnio 6 mg azotu na m2 dna /godzinę, rzeka przekształcona 2 mg N
	1- 166	<p>UWAGI OGÓLNE:</p> <p>W CAŁYM DOKUMENCIE NIE MA NAWET JEDNEGO SŁOWA O KONIECZNOŚCI OCHRONY ZAPYLACZY.</p> <p>W CAŁYM DOKUMENCIE NIE STWIERDZONO, ŻE PRIORYTETEM POWINNO BYĆ ROZPOZNANIE BARIER PRAWNYCH HAMUJĄCYCH WYKORZYSTANIE ŚRODKÓW WPR PRZEZ PRODUCENTÓW ROLNYCH.</p> <p>W całym dokumencie nie są zaplanowane działania na terenach rolniczych w związku ze zmianami klimatycznymi. Trzeba zaadaptować rolnictwo do klimatu, którego susze są stałym elementem i to będzie najbardziej innowacyjnym elementem, bo dzięki temu jest w stanie przetrwać i zapewnić obywatelom RP bezpieczeństwo żywnościowe, o którym tak dużo w dokumencie.</p>	Raport IPPC z października 2018 roku.
	1 - 166	<p>UWAGI OGÓLNE:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Koncepcja SZRWIRR 2030 jest nieczytelna, niejasna i niezrozumiała dla przeciętnego odbiorcy, zwłaszcza rolników. 2. Niezrozumiałą pozostaje także fakt braku przyjęcia, przynajmniej dla części rolniczej i rybołówstwa podziału na cztery kategorie, tj.: 	Konieczne jest wskazanie nazwy tej organizacji non-profit oraz nazwisk ekspertów.

L.p.	Strona	Treść uwagi	Uzasadnienie
		<p>a) Produkcja (uprawa, hodowla, chów), b) Przetwórstwo, c) Dystrybucja, d) Obrót na rynku krajowym i zagranicznym, w tym ochrona konsumenta.</p> <p>3. Na możliwość zrozumienia i analizy SZRWIRR 2030 negatywnie wpływają także kwestie:</p> <p>a) Redakcyjnego ułożenia tekstu, b) Mnogości dokumentów rządowych wiążących się z niniejszą strategią, zwłaszcza, że niektóre z nich jak „Plan dla wsi” pozostają na etapie założeń, c) Posługiwania się niepoprawną polszczyzną – błędy gramatyczne i logiczne uniemożliwiają zrozumienie sensu wypowiedzi. d) Posługiwanie się zwrotem „między innymi” przy przypisywaniu określonych rozwiązań do określonych problemów lub zjawisk, np. „Wzrost efektywności i wydajności gospodarstw m.in. przez modernizację i innowacje” (...). Powstaje pytanie, co jeszcze kryje się pod zwrotem „między innymi”, co może wpływać na wspomniany wzrost.</p> <p>A PRZED WSZYSTKIM NINIEJSZA STRATEGIA JEST JEDNYM WIELKIM ZBIOREM OGÓLNIKÓW, OCZYWISTYCH STWIERDZEŃ, Z KTÓRYCH NIE WYNIKAJĄ ŻADNE KONKRETY. Brak doprecyzowania pojęć, nie wiadomo co autor miał na myśli mówiąc o gospodarce w obiegu zamkniętym na terenach wiejskich (str. 72)</p> <p>4. Nie zostały podane kryteria przypisywania zjawisk do kategorii: problemy, szanse, zagrożenia. W związku z tym w tekście wielokrotnie zjawiska, w których należy zaliczać do szans zostały zakwalifikowane jako zagrożenia albo problemy.</p>	

L.p.	Strona	Treść uwagi	Uzasadnienie
	11	Zastąpić słowa „trwa rewolucja” słowami „trwa ewolucja”	Opisane w tym zdaniu procesy zachodzą wolno i przeważająca część gospodarstw nie korzysta z następujących procesów: cyfryzacja, robotyzacja, wykorzystanie danych satelitarnych, analiza dużych zbiorów danych (big data), automatyzacja. Są one wdrażane tylko w nielicznych dużych gospodarstwach, o wysokiej dochodowości, najczęściej prowadzonych przez młodych ludzi. Jeśli około połowa gospodarstw ma powierzchnię mniejszą niż średnia krajowa powierzchnia gospodarstwa, a wdrażanie tych procesów, a wdrażanie tych procesów jest ekonomicznie uzasadnione tylko w gospodarstwach o stosunkowo dużej powierzchni, to z pewnością nie można tego określić słowem „rewolucja”.
	12	W zdaniu: "Wzrasta zamożność, świadomość ekologiczna i w zakresie higieny różnych aspektów życia w społeczeństwach krajów UE i innych społeczeństwach krajów wysokorozwiniętych, co przekłada się na rosnące zainteresowanie żywnością wysokiej jakości, żywnością funkcjonalną (w tym „leczniczą”), tradycyjną, produkowaną w sposób nieobciążający środowiska i klimatu." należałoby doprecyzować, że "żywność wysokiej jakości", to m.in. żywność ekologiczna.	na str. 53 SZRWRiR 2030 jest wskazane działanie horyzontalne "wspieranie wytwarzania i dystrybucji produktów o wysokiej jakości i poziomie innowacyjności, w tym m.in. tradycyjnych, regionalnych i ekologicznych..", gdzie określono zakres "żywności wysokiej jakości"
	12	Zdanie: "Utrata konkurencyjności kosztowej wymuszać będzie poszukiwania nisz rynkowych związanych ze zmianami oczekiwań i preferencji konsumentów (np. produkcja zrównoważona środowiskowo, ekologiczna, bez pestycydów etc.)" znalazło się w trendzie, który jest określony jako niosący "zagrożenie". Należy usunąć zdanie z tej części, albo błędnie nie sugerować, że "produkcja zrównoważona środowiskowo, ekologiczna, bez pestycydów etc." jest zagrożeniem.	na str. 53 SZRWRiR 2030 jest wskazane działanie horyzontalne "wspieranie wytwarzania i dystrybucji produktów o wysokiej jakości i poziomie innowacyjności, w tym m.in. tradycyjnych, regionalnych i ekologicznych.." jako kierunek interwencji: Jakość i bezpieczeństwo żywności. Dodatkowo, zgodnie z opiniowanym dokumentem "w coraz większym stopniu o jakości i wycenie rynkowej polskiej produkcji rolnej będzie decydować nie tylko wiarygodność systemów kontroli i przestrzeganie minimalnych norm prawnych ale rosnący udział produkcji ekologicznej lub innych systemów produkcji zapewniających ochronę zasobów środowiskowych (niski ślad środowiskowy)." Pozostawienie wersji pierwotnej zapisu jest niespójne z resztą dokumentu.
	12	Tendencja: "Rośnie znaczenie i oczekiwania społeczne w zakresie ochrony zasobów środowiska naturalnego w rolnictwie i rybactwie (gleba, woda, powietrze, różnorodność biologiczna). Obszary wiejskie z uwagi na zarządzanie przeważającą częścią zasobów przyrodniczych są jednym z	Przy gwałtownej zmianie klimatu, wywołanej działalnością człowieka i daleko idącymi z tego powodu konsekwencjami dla ludzi i środowiska, określenie "wzrostu znaczenia i oczekiwania społecznego w zakresie ochrony środowiska naturalnego w rolnictwie i rybactwie (gleba, woda,

L.p.	Strona	Treść uwagi	Uzasadnienie
		głównych adresatów krajowych i wspólnotowych dążeń w zakresie ochrony zasobów środowiska. Tendencje te wzmocniają wielofunkcyjny charakter sektora rolnego, jednocześnie coraz silniej uzależniając jego konkurencyjność na globalnym rynku od przychodów pozarynkowych (transfery budżetowe za dostarczanie dóbr publicznych)" została niewłaściwie przypisana jako zagrożenie/problem.	powietrze, różnorodność biologiczna)" jako zagrożenia jest co najmniej niewłaściwe oraz sprzeczne z innymi dokumentami krajowymi, np. projektem "Polityki ekologicznej państwa 2030", czy "Strategią na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju po 2020 (z perspektywą do 2030), gdzie zdefiniowano najważniejsze trendy w obszarze środowiska, m.in. "zwiększającą się konkurencję o zasoby, rosnącą presję na ekosystemy, nasilające się skutki zmian klimatu" i wskazano odpowiedź na nie w postaci realizacji celu głównego "Rozwój potencjału środowiska na rzecz obywateli i przedsiębiorców" i celów szczegółowych: " Poprawa jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego", "Zrównoważone gospodarowanie zasobami środowiska" i "Łagodzenie zmian klimatu i adaptacja do nich oraz zapobieganie ryzyku klęsk żywiołowych".
13		Przed słowem „których” dodać przecinek: „Rośnie szybko udział gospodarstw, które zaprzestały chowu zwierząt (lub w ogóle działalności rolniczej).”	Zasady gramatyki języka polskiego
13		Brak uzasadnienia dla stwierdzenia: „W przyszłości migracja produkcji rolniczej może dotyczyć również produkcji roślinnej w przypadku rozwinięcia się światowego trendu dotyczącego „rolnictwa w miastach” (farmy wykorzystujące hydroponikę, system Sky Greens, mobilne miejskie uprawy warzyw w pojemnikach – z recyklingu, farmy na dachach budynków, uprawy wertykalne itp.)” Zdanie to należy usunąć.	Odory pochodzące z intensywnej produkcji zwierzęcej, zwłaszcza przy dużym zagęszczeniu zwierząt i intensywnym żywieniu paszami z dużym udziałem białka, stanowią zagrożenie dla zdrowia ludzi, w tym również samych producentów oraz pracowników rolnych. Tego zagrożenia nie można porównywać z produkcją rolniczą w miastach, pod warunkiem, że stosowane tam środki ochrony roślin będą stosowane zgodnie z prawem.
14		Tendencja: "Rosnące ambicje UE w zakresie podejmowania i promowania nowych zobowiązań na forum globalnym, w tym, w zakresie ochrony klimatu i środowiska (np. Porozumienie paryskie w zakresie ochrony klimatu, energochłonność gospodarek i poszczególnych sektorów, polityki rozwojowej – m.in. zobowiązania w zakresie promowania celów zrównoważonego rozwoju ONZ oraz relacji gospodarczych m.in. propozycje reformy WTO) powodują wyprzedzające nakładanie na własną gospodarkę, w tym sektor rolno-spożywczy ambitnych celów skutkujących kosztownymi dostosowaniami. Powoduje to również ukierunkowanie unijnego budżetu (w tym WPR, WPRyb i	Problemem jest zmiana klimatu wywołana działalnością człowieka, albo, jeśli dobrze odczytujemy intencje zapisu - niewystarczające środki finansowe na realizację zobowiązań klimatycznych, a nie "rosnące ambicje UE (...) w zakresie ochrony klimatu i środowiska".

L.p.	Strona	Treść uwagi	Uzasadnienie
		polityki spójności) na realizację ww. celów" została błędnie przypisana jako problem.	
	17	Należy podać jaka jest liczba oraz położenie geograficzne: 1. Gospodarstw rolnych zakwalifikowanych do gospodarstw o niskim potencjale rozwojowym, 2. Gospodarstw rolnych zakwalifikowanych do gospodarstw rozwiniętych lub w fazie rozwoju. Dokładniejsze jest podzielenie gospodarstw na trzy kategorie: - o niskim potencjale rozwojowym - w fazie rozwoju - gospodarstwa rozwinięte	Oprócz dokonanego w strategii opisowego zdefiniowania obu kategorii gospodarstw, nie została podana ani jedna informacja o liczbie gospodarstw z poszczególnych kategorii w Polsce, ani też ich rozmieszczenie geograficzne. W jaki sposób zatem, będą ustalane konkretne działania oraz środki finansowe dla poszczególnych kategorii gospodarstw umownie przyjętych w niniejszej strategii?
	18	Zdanie: zmiany w modelu funkcjonowania budżetu i polityk europejskich po 2020r., powodujące większe ukierunkowanie środków na cele środowiskowe nie może znajdować się w rubryce „Zagrożenia”, lecz powinno być przeniesione do rubryki „Szanse”.	Błędne zrozumienie przez autorów ukierunkowania środków w ramach WPR na cele środowiskowe. Nie jest to zagrożenie, lecz konieczność i inwestycja w zmianę wydatkowania środków na działania niezbędna m.in. dla utrzymania żywności gleb, zmianę metod gospodarowania w warunkach zagrożeń klimatycznych, ukierunkowanie produkcji na wysoką jakość, ochrona wód przed zanieczyszczeniami ze źródeł rolniczych, co obecnie staje się koniecznością. Zmiana kierunku wydatkowania środków jest szansą dla polskiego rolnictwa na zmianę produkcji nieuwzględniającej kosztów środowiskowych w kierunku produkcji uwzględniającej środowisko i oczekiwania konsumentów.
	18	Jest: "duże zapóźnienia w zakresie uregulowania gospodarki przestrzennej i planowania na poziomie gmin (brak wyznaczonych stref ochrony ziemi do produkcji rolniczej, niski poziom pokrycia gmin planami zagospodarowania przestrzennego)", proponowany zapis: "duże zapóźnienia w zakresie uregulowania gospodarki przestrzennej i planowania na poziomie gmin (brak wyznaczonych stref ochrony ziemi do produkcji rolniczej, niski poziom pokrycia gmin planami zagospodarowania przestrzennego, przeznaczanie pod zabudowę terenów wielokrotnie przekraczających potrzeby mieszkaniowe gminy)	W gminach pozamiejskich przeznaczają się w nawet do 70% terenów pod zabudowę, podczas gdy prognozy demograficzne dla gmin na ogół są ujemne lub prognozowany wzrost liczby ludności wynosi do kilkunastu procent. Oznacza to, że gmina potrzebuje nowych terenów pod zabudowę najwyżej na poziomie kilku procent swej powierzchni, gdyż z reguły istniejące rezerwy terenów przeznaczonych pod zabudowę są już bardzo duże. (Za: Kazimierz Walasz Jak chronić rzeki i potoki w gminach, Przegląd Przyrodniczy XXVIII, 4 (2017): 93-109)
	18	Błędne jest zaliczenie „zmiany w modelu funkcjonowania budżetu i polityk unijnych po 2020 r., powodując większe ukierunkowanie środków na cele	Z uwagi na kurczące się w Polsce zasoby naturalne - zbyt niski poziom wód, wyjąłowanie gleb – stanowiących niezbywalną podstawę dla

L.p.	Strona	Treść uwagi	Uzasadnienie
		środowiskowe” do kategorii zagrożenia.	<p>prowadzenia jakiejkolwiek produkcji rolnej (produkcji żywności) – i konieczność ich ochrony oraz odnowy, a także z uwagi na potrzebę zahamowania zmian klimatu stanowiących największe zagrożenie dla możliwości produkcyjnych polskiego rolnictwa NALEŻY W KIEROWANIA ŚRODKÓW NA CELE ŚRODOWISKOWE W UE UPATRYWAĆ SZANS DLA KORZYSTNYCH ZMIAN W POLSKIM ROLNICTWIE.</p> <p>JEST TO MOŻLIWE, JEDYNIEM W PRZYPADKU PRZYJĘCIA EKOLOGIZACJI PRODUKCJI ROLNEJ (W TYM ZWIĘZAJĄCEJ) JAKO PRIORYTETU DZIAŁANIA PRZEZ WŁADZE PUBLICZNE W NASZYM KRAJU.</p>
19		Jako zagrożenie został zakwalifikowany „łatwy dostęp do doradztwa”.	<p>Czy „łatwy dostęp do doradztwa” jest zagrożeniem? Przy okazji zwracamy uwagę, że należałoby się pochylić w strategii nad analizą dotyczącą:</p> <ul style="list-style-type: none"> - do jakiego doradztwa rolnicy mają dostęp? - czego brakuje im w tym doradztwie? - jakie najczęściej informacje są przekazywane rolnikom? - jakich informacji rolnikom się nie przekazuje?
19		<p>W zdaniu:</p> <p>rosnące zapotrzebowanie na produkty lokalne, „ze znanego źródła pochodzenia”, niskoprzetworzone lub wyrabiane systemem gospodarczym</p> <p>należy dodać oraz produkty rolnictwa ekologicznego</p>	Zapotrzebowanie na produkty rolnictwa ekologicznego rośnie w Polsce oraz na rynkach bardziej rozwiniętych, jak Niemcy, Francja, Holandia, Dania. Może to być szansa dla tej grupy gospodarstw, co z niezrozumiałych powodów pominięto.
19		<p>Zdanie:</p> <p>wymagane nakłady na modernizację gospodarstwa są często wyższe od wartości samego gospodarstwa</p>	

L.p.	Strona	Treść uwagi	Uzasadnienie
		należy usunąć	
	20	Nie zgadzamy się ze stwierdzeniem, że jedynie zasoby gospodarstw rozwiniętych i w fazie rozwoju dają możliwość zastosowania rozwiązań innowacyjnych.	Odpowiednio dobrane innowacje, dające rozwiązania łączące ich stosowanie z ochroną środowiska naturalnego, ochrona zasobów wód i gleb można z powodzeniem stosować w gospodarstwach o mniejszym potencjale rozwojowym. WŁAŚCIWIE PRIORYTETEM TEJ STRATEGII POWINIEN BYĆ ROZWÓJ INNOWACJI W MAŁYCH I ŚREDNICH GOSPODARSTWACH W ROLNYCH W CELU ZAPEWNIENIA OBYWATELOM RP JAK NAJWIĘKSZEGO BEZPIECZEŃSTWA ŻYWNOŚCIOWEGO.
	20	Nie zgadzamy się, że rolnictwo precyzyjne polegające głównie na podawaniu środków ochrony roślin w strefę korzeniową powinno stać się wybraną innowacją dopasowywaną do zasobów gospodarstw rozwiniętych i fazy rozwoju.	Założenia polskiej polityki rolnej powinny opierać się na stopniowym, całkowitym odchodzeniu od środków ochrony roślin w kierunku poszukiwania ich naturalnych zamienników oraz takich sposobów prowadzenia upraw, w których przyroda i wzmocnienie zasobów glebowych przyczynia się wystarczająco do ochrony upraw przed chorobami i szkodnikami. Takie założenie jest konieczne, JEŚLI PRIORYTETEM POLITYKI ŻYWNOŚCIOWEJ POLSKI JEST TROSKA O ZDROWIE JEJ OBYWATELI. Ponadto doświadczenie wskazują, że stosowane do zaprawiania nasion nikotynoidy – ZABRONIONE W WIELKU KRAJACH UE – powodują wysoką śmiertelność wśród zapylaczy, narażając w ten sposób możliwość produkcyjną w rolnictwie na terenie Polski.
	20	Możliwość prowadzenia badań i pilotażowych projektów na poziomie gospodarstwa	Priorytetowo powinny być wybierane projekty pilotażowe na poziomie gospodarstwa wspierające doświadczenia związane z innowacją odchodzenia od uzależnienia produkcji od nawozów sztucznych i środków ochrony roślin.
	21	Potrzeba elektronicznej identyfikacji leków weterynaryjnych podawanych zwierzętom JEST SZANSA a nie zagrożeniem.	Jeśli występuje potrzeba, to należy ją wykorzystać, zwłaszcza z uwagi na rosnące w społeczeństwie UE obawy dotyczące rosnącej

L.p.	Strona	Treść uwagi	Uzasadnienie
			antybiotykoodporności, wywołanej sposobem przemysłowego chowu zwierząt oraz koniecznością zbyt częstego i w coraz większych dawkach leków mających zapobiec występowaniu epizootii.
	21	<p>W zdaniu:</p> <p>potrzeba elektronicznego systemu identyfikacji leków weterynaryjnych, aplikowanych w hodowli zwierząt</p> <p>zastąpić słowo „hodowli” słowem „chowie”</p>	Chów jest właściwym wyrażeniem, w odróżnieniu od hodowli.
	21	<p>Zdanie to jest zbyt uogólnione:</p> <p>duży dystans jaki dzieli gospodarstwa krajowe od gospodarstw „starej UE” w zakresie upowszechnienia i dostępności cenowej rozwiązań cyfrowych</p> <p>i należy je zmienić następująco:</p> <p>duży dystans jaki dzieli gospodarstwa polskie od gospodarstw w innych krajach UE w zakresie upowszechnienia i dostępności cenowej rozwiązań cyfrowych</p>	W niektórych „nowych” krajach poziom zastosowania rozwiązań cyfrowych jest dobry np. w Estonii.
	21	Umiejętności w zakresie dziedzictwa kulinarnego nie jest jedyną z umiejętności, które powinny być brane pod uwagę przy wskazywaniu szans rozwojowych polskiego rolnictwa.	Innym dziedzictwem, które od dawna jest zaniebawiane jest tradycyjna wiedza rolnicza oraz związana z rzemiosłem wiejskim.
	22	Nie zgadzamy się ze stwierdzeniem, że „migracja z państw Europy Wschodniej do prac sezonowych w rolnictwie” jest szansą rozwoju polskiego rolnictwa.	Jeżeli, także w niniejszej strategii jako problemy zostały wskazane zmiany demograficzne zachodzące na polskiej wsi polegające na odpływie osób aktywnych zawodowo do miast, to może należałoby się zastanowić nad STWORZENIEM PROGRAMU TAKIEJ AKTYWIZACJI OBSZARÓW WIEJSKICH ORAZ TAKICH SPOSOBACH PRODUKCJI ROLNEJ, KTÓRE UTRZYMAŁYBY POLSKICH OBYWATELI NA WSI, JEDNOCZEŚNIE ZAPEWNIAJĄC IM GODNE WARUNKI ŻYCIA I ODPOWIEDNIE WYNAGRODZENIE.

L.p.	Strona	Treść uwagi	Uzasadnienie
			Wskazywanie migracyjnej siły roboczej jako rozwiązania problemu jest niezgodne z zasadami praw człowieka i powinno być przedmiotem głębokiej refleksji nad wadliwością globalnego systemu produkcji rolnej, który wymaga porzucania przez tak wielu ludzi swoich domów i rodzin by zarobić na ich utrzymanie.
	23	Nie wiadomo co to znaczy: promocja regionów w oparciu o ekologiczne brandy spożywcze toteż należy to wyjaśnić.	Należy wskazać jakie są brandy ekologiczne i w jaki sposób łączą się one z regionami. „Ekologiczne” brandy spożywcze mogą dotyczyć tylko certyfikowanych produktów rolnictwa ekologicznego i nie ma to nic wspólnego z promocją regionu, ale może autorzy mieli coś na myśli, lecz nie wiadomo co.
	23	To nie są zagrożenia, lecz szanse: potrzeba większej współpracy z sieciami sklepów i sklepów wielkopowierzchniowych, w tym w szczególności w zakresie żywności ekologicznej • potrzeba utworzenia jednolitej bazy producentów i przetwórców żywności usprawniającej system nadzoru nad żywnością • potrzeba większego udziału rolnika w łańcuchu żywnościowym	Wymienione elementy są wielką szansą dla rozwoju rynku żywności ekologicznej, usprawnienia systemu nadzoru nad żywnością oraz zwiększenia udziału rolników w łańcuchy żywnościowym. Rozwój produkcji ekologicznej jest warunkiem trwałości produkcji rolniczej w Polsce, a także jej możliwości konkurowania na rynku międzynarodowym. Nie należy sądzić, że w szybki sposób zmieni się struktura miejsc zakupów żywności w Polsce, zatem w ZMIANIE RODZAJU ICH ZAOPATRZENIA NA ŻYWNOSĆ WYSOKIEJ JAKOŚCI, W TYM EKOLOGICZNĄ należy upatrywać szansę rozwijających sposoby produkcji przyjazne zdrowiu człowieka i zasobom środowiska naturalnego. Produkowanie do dużych sklepów podniesie podaź i wpłynie na obniżenie ceny produktów ekologicznych, które staną się powszechne i łatwiej dostępne dla osób o niższym wynagrodzeniu.
	23	Nie zgadzamy się z zaliczeniem do kategorii zagrożeń „potrzeby utworzenia jednolitej bazy producentów i przetwórców żywności usprawniającej system nadzoru nad żywnością”.	W jaki sposób usprawnienie systemu nadzoru nad żywnością może być zagrożeniem? Każde spójne, systemowe, prawidłowo działające narzędzie poprawiające bezpieczeństwo żywności i dające konsumentom dostęp

L.p.	Strona	Treść uwagi	Uzasadnienie
			do pełnej informacji powinno być traktowane jak SZANSA.
	23	Nie zgadzamy się z zaliczeniem do kategorii zagrożeń „potrzeby większego udziału rolnika w łańcuchu żywnościowym”.	Zwiększenie udziału rolników w łańcuchu żywnościowym jest podstawą dla zbudowania krajowego bezpieczeństwa żywnościowego, ochronie wartości obszarów wiejskich oraz możliwości rozwoju suwerenności żywnościowej państwa. Jest to szansa.
	23	Mniejsza reprezentacja interesów i potrzeb małych i średnich gospodarstw w działaniach organizacji społecznych działających na rzecz rolnictwa i przetwórstwa.	Oczekujemy, że zostanie zreformowany system reprezentacji rolników w Polsce, także dzięki wysłuchaniu głosu organizacji pozarządowych zajmujących się ochroną środowiska, ekologią, energetyką, dobrotanem zwierząt w powiązaniu z produkcją rolniczą oraz rozwojem obszarów wiejskich.
	23	Nie zgadzamy się, że trudności rolników w przygotowaniu dużych wystandaryzowanych partii o wysokiej jakości surowców (półproduktów) rolnych są zagrożeniem.	Standaryzacja produkcji ma niewiele wspólnego z prawdziwą, wysoką jakością żywności. Standaryzacja produkcji żywności jest wyrazem szkodliwego zjawiska podporządkowania produkcji rolnej, zarówno technokratycznym mechanizmom przemysłowym, jak też ogłupiającej polityce estetyzacji płodów rolnych przez odbiorców dużych sieci. POLSKI ROLNIK POWINNIEN PRODUKOWAĆ Z MYŚLĄ O ZACHOWANIU RÓŻNORODNOŚCI BIOLOGICZNEJ W ROLNICTWIE, A NIE O SPEŁNIANIU WYŚRUBOWANYCH POTRZEB ZMECHANIZOWANEGO PRZETWÓRSTWA I ILUZJI „PIĘKNYCH” SUROWCÓW ROLNYCH UPOWSZECHNIANEJ PRZEZ SUPERMARKETY. ZAGROŻENIE STANOWIĆ MOŻE BRAK STWORZENIA MIEJSC SPRZEDAŻY I PRZETWÓRSTWA, W KTÓRYCH BRAK STANDARYZACJI NIE BĘDZIE ŻADNYM PROBLEMEM.
	24	Nie zgadzamy się z tym, że szybki wzrost koncentracji i umiędzynarodowienia produkcji rolnej jest szansą.	JEST TO JEDNO Z NAJWIĘKSZYCH ZAGROŻEŃ DLA PRODUKCJI ROLNEJ OPARTEJ O WARTOŚCI ODNOSZĄCE SIĘ DO DBAŁOŚCI O ZDROWIE OBYWATELI, WOLNOŚCI OD ZAGROŻEŃ EPIDEMIOLOGICZNYCH, DOSTĘPU DO ZIEMI I JEJ ZASOBÓW, OCHRONY BIORÓŻNORODNOŚCI.

L.p.	Strona	Treść uwagi	Uzasadnienie
			<p>Umiedzynarodowienie obrotu żywnością może stanowić szansę dla niektórych polskich gospodarstw rolnych produkujących na eksport.</p> <p>Jednakże osoby zajmujące się planowaniem polityki rolnej własnego kraju powinny traktować żywność jako zasób lokalny, a dopiero w następnej kolejności jako towar w wymianie międzypaństwowej.</p> <p>Żywność w międzynarodowych umowach handlowych powinna być traktowana ze szczególną uwagą jako dobro wspólne. Wymiana handlowa żywnością na międzynarodową skalę przyczynia się do podniesienia zanieczyszczenia środowiska na poziomie globalnym, jak w Polsce.</p> <p>Sam autor niniejszej strategii podaje już kilka linijek tekstu dalej, że dwustronne umowy handlowe UE z krajami trzecimi nakładać będą na gospodarstwa rolnej wzrost presji konkurencyjnej.</p>
11	24	<p>W zdaniu:</p> <p>rozwój rolnictwa zrównoważonego i ekologicznego</p> <p>należy usunąć słowo „zrównoważonego”</p>	<p>Rolnictwo zrównoważone jest raczej koncepcją niż modelem rolnictwa, nie jest zdefiniowane, toteż nie wiadomo ile gospodarstw w Polsce można nazwać „zrównoważonymi”. Działanie programu rolno-środowiskowo-klimatycznego „Rolnictwo zrównoważone” w ramach PROW jest systemem wsparcia i nie wiąże się ani definicją rolnictwa zrównoważonego, ani z kontrolą gospodarstw, ani znakowaniem produktów. Wpływ tego programu na środowisko nie różni się istotnie od systemu konwencjonalnego, ponieważ stosuje się w nim nawozy syntetyczne, chociaż zgodnie z programem nawożenia, to jednak nie ma gwarancji, że nie zanieczyszczają one wód i gleb. W systemie tym nie ma również ograniczeń w stosowaniu środków chemicznej ochrony roślin.</p>
	24	<p>W części: "Uwarunkowanie środowiskowe prowadzenia działalności rolnej i rybackiej - Wyzwania horyzontalne", w części dotyczącej szans, proponowany zapis: "zachowanie unikalnych krajobrazów za sprawą rozproszenia gruntów rolnych"</p>	<p>Za SOR, s. 340: "Obserwowane niekorzystne zmiany liczebności i składu gatunków roślin i zwierząt najczęściej są skutkiem wadliwego zarządzania przestrzenią: [...] unifikacji i ubożenia krajobrazów. [...] Istotne są także zmiany w rolnictwie – tak intensyfikacja upraw w kierunku rolnictwa wielkopowierzchniowego, jak i zaniechanie użytkowania rolniczego</p>

L.p.	Strona	Treść uwagi	Uzasadnienie
			prowadzą do zaniku ekosystemów związanych z uprawami rolnymi i utraty tradycyjnych krajobrazów rolniczych, stanowiących siedlisko wielu gatunków"
	24	Należy zastąpić stwierdzenie: „utrzymanie korytarzy ekologicznych dzięki zrównoważonej produkcji rolniczej” zdaniem: „utrzymanie korytarzy ekologicznych dzięki celowemu planowaniu przestrzennemu”	Zrównoważona produkcja rolnicza, pomijając fakt, że nie wiadomo co to jest ponieważ nie jest metodą rolnictwa, lecz raczej koncepcją, nie ma nic do utrzymania korytarzy ekologicznych, które istnieją dzięki mozaice pól, użytków zielonych, lasów, zadrzewień, cieków wodnych i są one zagrożone przez scalanie pól.
	24	W zdaniu: generalnie niski stopień chemizacji rolnictwa w stosunku do krajów Europy Zachodniej słowo „generalnie” należy zastąpić słowem „średnio”	Słowo „generalnie” sugeruje, że we wszystkich gospodarstwach stosuje się bardzo mało środków chemicznych. Tymczasem ilość środków chemicznych na 1 ha jest bardzo wysoka w intensywnych uprawach sadowniczych i warzywniczych, a niska w małych gospodarstwach, gdzie produkcja przeznaczona jest na własne potrzeby oraz na trwałych użytkach zielonych.
	24	Punkt nakładanie zobowiązań na poszczególne kraje UE na rzecz ograniczania zmian klimatu bez adekwatnego dostosowania i ukierunkowania unijnego budżetu (w tym WPR i polityki spójności) na ich realizację w sektorach, w tym w szczególności w sektorze rolno-spożywczym nie może znajdować się w rubryce „Zagrożenia”, lecz powinno być przeniesione do rubryki „Szanse”.	Patrz: pkt. 4
	25	W wyzwaniach stojących przed gospodarstwami rozwiniętymi lub w fazie rozwoju w obszarze "Uwarunkowanie środowiskowe prowadzenia działalności rolnej i rybackiej" jako zagrożenie wpisano: "potrzeba bardziej efektywnego (precyzyjnego) dawkowania środków ochrony roślin i nawozów sztucznych". Prosimy o usunięcie tego zapisu z "zagrożeń".	Potrzeba racjonalnej gospodarki nawozowej, co przekłada się na mniejszy wpływ na środowisko (mniejsza ilość zastosowanych, a niepobranych przez rośliny, substancji odżywczych przedostaje się do wód) oraz mniejsze nakłady finansowe na nawozy sztuczne (rolnicy kupują ilość nawozów adekwatną do zapotrzebowania roślin) stanowi szansę w tym przypadku, nie zagrożenie. Racjonalne gospodarowanie ŚOR albo ich ograniczenie jest szansą, a nie "zagrożeniem" dla ochrony owadów zapylających, oraz m.in. na sprostanie celowi szczegółowemu

L.p.	Strona	Treść uwagi	Uzasadnienie
			"Poprawa jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego" zawartemu w "Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju po 2020 (z perspektywą do 2030)".
	25	Nie zgadzamy się z zakwalifikowaniem do zagrożeń „generowania przez rosnące standardy środowiskowe i fitosanitarne produkcji relatywnie wysokich kosztów dostosowawczych na poziomie gospodarstwa”.	Kosztów nie tworzy podnoszenie standardów. Koszty tworzy wzrost zagrożeń środowiskowych i fitosanitarnych wywołanych wadliwym, globalnym sposobem produkcji rolnej znajdujący swoje odzwierciedlenie w warunkach produkcji krajowej/lokalnej. Patrząc, w uproszczony sposób na rachunek ekonomiczny, rzeczywiście coraz wyższe standardy rodzą dodatkowe koszty. Pytanie, czy w perspektywie długookresowej te właśnie standardy środowiskowe i fitosanitarne nie zapewnią ciągłości produkcji rolnej w kraju.
	25	Negatywne oddziaływanie zwierząt – w tym chronionych (dziki, bobry, kormorany, czaple, foki itd.) na prowadzenie produkcji rybackiej	Ulegamy to jakimś niczym nie popartym mitom, że zagrożenie dla naszego rolnictwa czyha, ze strony resztek dzikich zwierząt jakie jeszcze zostały się w tym kraju. Foki wespół z kormoranami pożerają ryby, które mieliśmy złowić, dziki roznoszą ASF, a bobry zalewają nam tereny uprawne. Podczas gdy rzeczywistość jest zdecydowanie inna – ryby zanikają, bo coraz większe połacie dna Morza Bałtyckiego są martwe (pozbawione tlenu), ASF roznosi głównie człowiek, ponieważ wdrażanie praktyk biosanitarnych wydaje mu się zbyt fatygujące, a bobry chronią nas za darmo przed zmianami klimatycznymi tworząc małą retencję i zapobiegają suszy.
	25	Wzrost regionalnej koncentracji i ograniczenie produkcji zwierzęcej – jest to niezrozumiałe	Pierwsze jest zagrożeniem. Drugie jest szansą.
	25	„Potrzeba bardziej efektywnego (precyzyjnego) dawkowania środków ochrony roślin i nawozów sztucznych” nie jest zagrożeniem.	Jest to szansa, ale nie w rozumieniu bardziej precyzyjnej chemii. Szansą jest ograniczanie zużycia nawozów sztucznych i środków ochrony roślin aż do stopniowego przejścia na metody agroekologiczne.
	25	Nie zgadzamy się z zakwalifikowaniem do zagrożeń „generowania przez rosnące standardy środowiskowe i fitosanitarne produkcji relatywnie wysokich kosztów dostosowawczych na poziomie gospodarstwa”.	Kosztów nie tworzy podnoszenie standardów. Koszty tworzy wzrost zagrożeń środowiskowych i fitosanitarnych wywołanych wadliwym, globalnym sposobem produkcji rolnej znajdujący swoje odzwierciedlenie w warunkach produkcji krajowej/lokalnej. Patrząc, w uproszczony sposób na rachunek ekonomiczny, rzeczywiście coraz wyższe standardy rodzą dodatkowe koszty. Pytanie, czy w perspektywie długookresowej te właśnie standardy środowiskowe i

L.p.	Strona	Treść uwagi	Uzasadnienie
			fitosanitarne nie zapewnią ciągłości produkcji rolnej w kraju.
	26	W zagrożeniach i wyzwaniach w obszarze "Rozwój produktów spożywczych i przetwórstwa rolno-spożywczego" w zdaniu: "niewystarczająco rozwinięte przetwórstwo żywności wysokiej jakości oraz żywności funkcjonalnej, w tym m.in. opartej na rodzimych produktach regionalnych" należy dookreślić, że żywność wysokiej jakości to żywność ekologiczna"	na str. 53 SZRWRIr 2030 jest wskazane działanie horyzontalne "wspieranie wytwarzania i dystrybucji produktów o wysokiej jakości i poziomie innowacyjności, w tym m.in. tradycyjnych, regionalnych i ekologicznych..", gdzie określono zakres "żywności wysokiej jakości"
	30	„Nowy model rozwoju kraju zakłada rozwój odpowiedzialny oraz społecznie i terytorialnie zrównoważony. Zakłada również jak najpełniejsze wykorzystanie indywidualnych potencjałów terytorialnych oraz rozwój oparty o inwestycje, innowacje, eksport oraz wysoko przetworzone produkty.” – Brakuje środowiska naturalnego.	Nowy model rozwoju kraju nie powinien być oparty o eksport oraz wysoko przetworzone produkty w dobie zagrożeń klimatycznych dla produkcji żywności. Model rozwoju kraju powinien zakładać zabezpieczenie trwałości produkcyjnej zasobów naturalnych w pierwszej kolejności na potrzeby wyżywienia ludności kraju.
	33	Punkt: „rozwój rolnictwa ekstensywnego (w tym ekologicznego)” należy zastąpić punktem: „rozwój rolnictwa ekstensywnego oraz rolnictwa ekologicznego”	Rolnictwo ekologiczne może mieć charakter intensywny, nowoczesny, prorynkowy, oczywiście przy wykorzystaniu wyłącznie dopuszczonych środków i metod produkcji i nie może być utożsamiane z rolnictwem ekstensywnym
	34	W części: "Zrównoważone gospodarowanie zasobami środowiskowymi - Wyzwania horyzontalne obszarów wiejskich rozwijających się w oparciu o endogeniczne potencjały", w części dotyczącej zagrożeń, proponowany zapis: "zachowanie dobrego stanu gatunków i siedlisk związanych z ekosystemami rolniczymi"	Za SOR, s 337: "Zachowanie dobrego stanu gatunków i siedlisk związanych z ekosystemami rolniczymi jest szczególnym wyzwaniem dla polityki rolnej, ponieważ istotną częścią zasobu są tereny o tradycyjnej strukturze rolnictwa i lasy (29,5% pow. kraju)". Wnioskujemy o dopisanie zgodnie z SOR.
	43	Wnioskujemy o zmianę akapitu: "Odpowiedzią na prezentowane w diagnozie wyzwania jest kontynuacja modelu rolnictwa wielofunkcyjnego i zrównoważonego ³² , który gwarantuje bezpieczeństwo żywnościowe (wymaga utrzymania gospodarstw zdolnych do odtwarzania potencjału produkcyjnego), dostarcza dóbr publicznych, w tym środowiskowych, sprzyja rozwojowi przedsiębiorczości związanej z sektorem rolno-spożywczym oraz pobudza rozwój społeczny i terytorialny (w tym m.in. funkcji kulturowych obszarów wiejskich)". na: Odpowiedzią na prezentowane w diagnozie wyzwania jest modyfikacja obecnego modelu rolnictwa w modelu, który gwarantuje bezpieczeństwo żywnościowe (wymaga utrzymania gospodarstw zdolnych do odtwarzania	W SZRWRIr 2030 (s. 35) czytamy o wizji polskiej wsi 2050: "Obszary wiejskie w 2050 r. to atrakcyjne miejsce pracy, zamieszkania, wypoczynku i prowadzenia działalności rolniczej lub pozarolniczej. To również obszary dostarczające dóbr publicznych i rynkowych z zachowaniem unikalnych walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych dla przyszłych pokoleń, dzięki zrównoważonemu rozwojowi konkurencyjnego rolnictwa i rybactwa". Jeśli w mamy dążyć do realizacji zarysowanej wizji, model rolnictwa powinien zostać zmodyfikowany między innymi o kwestie dbałości o środowisko, krajobraz, funkcje kulturowe oraz jakość produkowanej żywności. Kwestia konieczności dbałości gospodarki rolnej o ochronę przyrody

L.p.	Strona	Treść uwagi	Uzasadnienie
		potencjału produkcyjnego), zapewnia żywność wysokiej jakości, dostarcza dóbr publicznych i rynkowych z zachowaniem unikalnych walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych dla przyszłych pokoleń, sprzyja rozwojowi przedsiębiorczości związanej z sektorem rolno-spożywczym oraz pobudza rozwój społeczny i terytorialny (w tym m.in. funkcji kulturowych obszarów wiejskich).	bardzo mocno wybrzmiewa w SOR, między innymi na s. 337: "Zachowanie dobrego stanu gatunków i siedlisk związanych z ekosystemami rolniczymi jest szczególnym wyzwaniem dla polityki rolnej, ponieważ istotną częścią zasobu są tereny o tradycyjnej strukturze rolnictwa i lasy (29,5% pow. kraju)". Dbałość o środowisko wpisana jest w Założenia wynikające z SOR dotyczące celu I SZRWRiR 2030 (s. 47): "Rozwój odpowiedzialny to rozwój zrównoważony i wielofunkcyjny oparty na wiedzy i innowacjach, dążący do poprawy konkurencyjności sektora rolno-spożywczego przy zachowaniu dbałości o środowisko oraz jakość życia na obszarach wiejskich". O jakości żywności czytamy w SZRWRiR 2030 wielokrotnie, w tym również przy opisie założeń wynikających z SOR dotyczących celu I SZRWRiR 2030 (s. 47): "Sektor żywności wysokiej jakości jest jednym z sektorów strategicznych kraju, na których skoncentrowane zostanie wsparcie w ramach poszczególnych polityk publicznych (m.in. przemysłowej, innowacyjnej, eksportowej, związanej z napływem inwestycji zagranicznych)." Nie tylko dbałość o środowisko, ale przede wszystkim adaptacja do zmian klimatu, zwłaszcza w perspektywie 2050
50		Należy usunąć określenie „Zdrowa polska żywność” „ Zdrowa polska żywność - Zwiększenie pomocy w rozwoju produkcji żywności wysokiej jakości, szczególnie ekologicznej, tradycyjnej i regionalnej, która ma stać się rozpoznawalnym znakiem polskiego rolnictwa.” I zastąpić ja określeniem „Polska żywność.	Odniesienia do zdrowia mogą być rozumiane jako oświadczenie zdrowotne. Oświadczenia żywieniowe i zdrowotne są dozwolone jedynie w przypadku, gdy są wymienione w załączniku do rozporządzenia (WE) nr 1924/2006 i są zgodne z wymogami określonymi w tym rozporządzeniu.
50		Należy wyjaśnić co autor miał na myśli w następującym stwierdzeniu: Wprowadzone zostanie oznakowanie produktów wolnych od GMO.	Od co najmniej 20 lat producenci z własnej inicjatywy wprowadzają w znakowaniu produktów odniesienia do produkcji bez zastosowania GMO np. „bez GMO”, „wolne od GMO”. Toteż nie można przypisywać projektom strategicznym wynikającym z Planu dla Wsi wprowadzenie takiego oznakowania.
51		Należy wyjaśnić na czym polegać będą działania horyzontalne: wspieranie wytwarzania i dystrybucji produktów tradycyjnych, regionalnych i ekologicznych – stworzenie nowych możliwości zarobkowych dla mieszkańców obszarów wiejskich;	Dotychczas nie było wsparcia do wytwarzania i dystrybucji produktów ekologicznych, toteż należy wyjaśnić jak będzie ono wyglądało i z jakich funduszy.

L.p.	Strona	Treść uwagi	Uzasadnienie
	53	Wnoskujemy o zmianę tekstu: "Osiągnięcie i utrzymanie wysokiego poziomu jakości i bezpieczeństwa produktów rolno-spożywczych opartych na krajowych surowcach i produktach wymaga utrzymania na najwyższym poziomie infrastruktury zaplecza naukowo-badawczego, systemu kontroli, rolniczej i rybackiej bazy produkcyjnej, na którą składają się użytki rolne utrzymane w dobrej kulturze rolnej, żywotne ekonomicznie gospodarstwa rolne i rybackie, baza genetyczna produkcji roślinnej i zwierzęcej, a także sprawny system przetwórstwa i handlu." na "Osiągnięcie i utrzymanie wysokiego poziomu jakości i bezpieczeństwa produktów rolno-spożywczych opartych na krajowych surowcach i produktach wymaga utrzymania na najwyższym poziomie infrastruktury zaplecza naukowo-badawczego, systemu kontroli, rolniczej i rybackiej bazy produkcyjnej, na którą składają się użytki rolne utrzymane w dobrej kulturze rolnej, żywotne ekonomicznie gospodarstwa rolne i rybackie, baza genetyczna produkcji roślinnej i zwierzęcej, wysoka jakość środowiska przyrodniczego oraz czystość wód powierzchniowych i podziemnych, a także sprawny system przetwórstwa i handlu."	Wysoka jakość produktów rolnych wymaga odpowiedniej jakości środowiska i czystych wód, stąd wnoskujemy o uzupełnienie tekstu o kwestie środowiskowe.
	53	Wnoskujemy o dopisanie do listy pod "Działania horyzontalne": "- zapewnienie wysokiej jakości środowiska i czystych wód powierzchniowych i podziemnych"	Wysoka jakość produktów rolnych wymaga odpowiedniej jakości środowiska i czystych wód, stąd wnoskujemy o uzupełnienie tekstu o kwestie środowiskowe.
	53	Należy wyjaśnić na czym polegać będą działania horyzontalne: wspieranie wytwarzania i dystrybucji produktów tradycyjnych, regionalnych i ekologicznych – stworzenie nowych możliwości zarobkowych dla mieszkańców obszarów wiejskich;	Dotychczas nie było wsparcia do wytwarzania i dystrybucji produktów ekologicznych, toteż należy wyjaśnić jak będzie ono wyglądało i z jakich funduszy.
	53	Należy wyjaśnić na czym polegać będzie działanie uzupełniające: rozwój rolnictwa ekologicznego oraz prośrodowiskowych technik w produkcji rybackiej;	Brak powiązania między działaniem „Rolnictwo ekologiczne” i „Prośrodowiskowe techniki w produkcji rybackiej” uniemożliwia zrozumienie tych działań oraz źródła finansowania.
	56	Jest: "wyposażenie obszarów wiejskich i rybackich w systemy ostrzegania przed zagrożeniami oraz rozwój infrastruktury technicznej ograniczającej skutki zjawisk pogodowych, np. budowa wałów przeciwpowodziowych, zbiorników retencyjnych", proponowany zapis: "wyposażenie obszarów wiejskich i rybackich w systemy ostrzegania przed zagrożeniami oraz analiza	W Analizie SWOT dla województwa Mazowieckiego zapisano "Zwiększenie retencji wodnej, przywrócenie naturalnych terenów zalewowych"(Szanse, str. 79), co nie znajduje odzwierciedlenia w treści Strategii. W SOR, w działania o charakterze ciągłym (s. 345) założono działanie:

L.p.	Strona	Treść uwagi	Uzasadnienie
		oraz przebudowa istniejących rozwiązań infrastrukturalnych ograniczających zjawiska pogodowe, w tym modyfikacja infrastruktury technicznej ograniczającej skutki zjawisk pogodowych, w tym szkody powodziowe, np. odsunięcie wałów przeciwpowodziowych od rzeki (zwiększenie retencji dolinowej i zmniejszenie zagrożenia powodziowego) i przywracanie terenów zalewowych.	"- Proekologiczne zarządzanie lokalnymi zasobami wodnymi, obejmujące także kształtowanie krajobrazów sprzyjających zatrzymywaniu wody."
56		W "Działania horyzontalne: minimalizacja negatywnych skutków zjawisk naturalnych, w tym zapobieganie powodziom i suszy", proponujemy dodanie punktu w "Działania horyzontalne:" "- Proekologiczne zarządzanie lokalnymi zasobami wodnymi, obejmujące także kształtowanie krajobrazów sprzyjających zatrzymywaniu wody."	Propozycja punktu pochodzi z SOR, działania o charakterze ciągłym (s. 345).
60		Sposobem na rozwój energetyki z równoczesną poprawą standardu życia na obszarach wiejskich może być rozwój energetyki prosumenckiej, w której odbiorca energii jest jednocześnie jej producentem i konsumentem. Przy czym rozwój OZE i energetyki prosumenckiej powinien następować przy jednoczesnej modernizacji i budowie linii energetycznych oraz infrastruktury magazynowania energii na obszarach wiejskich.	Rozwój energetyki prosumenckiej wymaga przede wszystkim zmian w obowiązującym prawodawstwie, aby osobom, które podejmą się jej wdrażania, przynajmniej zwrócić nakłady. W innym wypadku zostanie to na poziomie życzeniowym, nie mającym przełożenia w rzeczywistości.
62		Wnioskujemy o zmianę: "Świadomość wagi zachowania wartości produkcyjnych obszarów rolniczych i rybackich (jako ważnego elementu bezpieczeństwa żywnościowego kraju) zbiega się z wyraźnym wzrostem oczekiwań środowiskowych społeczeństwa. Stąd warunkiem zrównoważonego i trwałego rozwoju produkcji rolnej i rybackiej oraz zapewnienia wkładu tych sektorów w dostarczanie środowiskowych dóbr publicznych, jest uwzględnienie w tej produkcji wymogów związanych z ochroną zasobów środowiska." na: "Świadomość wagi zachowania wartości produkcyjnych obszarów rolniczych i rybackich (jako ważnego elementu bezpieczeństwa żywnościowego kraju) zbiega się z koniecznością ochrony przyrody oraz wyraźnym wzrostem poziomu świadomości ekologicznej oraz oczekiwań środowiskowych społeczeństwa. Warunkiem zrównoważonego i trwałego rozwoju produkcji rolnej i rybackiej oraz zapewnienia wkładu tych sektorów w dostarczanie środowiskowych dóbr publicznych, jest uwzględnienie w tej produkcji wymogów związanych z ochroną zasobów środowiska, w tym konieczności zachowania dobrego stanu gatunków i siedlisk związanych z ekosystemami rolniczymi."	Kwestie ochrony przyrody wybrzmiewają w SZRWRiR 2030, gdzie czytamy o wizji polskiej wsi 2050 (s. 35): "Obszary wiejskie w 2050 r. to atrakcyjne miejsce pracy, zamieszkania, wypoczynku i prowadzenia działalności rolniczej lub pozarolniczej. To również obszary dostarczające dóbr publicznych i rynkowych z zachowaniem unikalnych walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych dla przyszłych pokoleń, dzięki zrównoważonemu rozwojowi konkurencyjnego rolnictwa i rybactwa". Kwestia konieczności dbałości gospodarki rolnej o ochronę przyrody bardzo mocno wybrzmiewa w SOR, między innymi na s. 337: "Zachowanie dobrego stanu gatunków i siedlisk związanych z ekosystemami rolniczymi jest szczególnym wyzwaniem dla polityki rolnej, ponieważ istotną częścią zasobu są tereny o tradycyjnej strukturze rolnictwa i lasy (29,5% pow. kraju)". Dbałość o środowisko wpisana jest w Założenia wynikające z SOR dotyczące celu I SZRWRiR 2030 (s. 47): "Rozwój odpowiedzialny to rozwój zrównoważony i wielofunkcyjny oparty na wiedzy i innowacjach, dążący do poprawy konkurencyjności sektora rolno-spożywczego przy zachowaniu dbałości o środowisko oraz jakość życia na obszarach

L.p.	Strona	Treść uwagi	Uzasadnienie
			wiejskich".
62		Sektor rolny odpowiada za ok. 12% emisji gazów cieplarnianych (w tym za około połowę emisji gazów cieplarnianych innych niż CO2 związanych głównie z produkcją zwierzęcą i gospodarką nawozową). O ile potencjał redukcji emisji w rolnictwie jest ograniczony procesami biologicznymi, to jednocześnie sektor rolny ma znaczący potencjał wiązania i magazynowania CO2 w biomacie i w glebie. Możliwości wkładu rolnictwa w cele polityki klimatycznej związane są z: upowszechnieniem zrównoważonej struktury produkcji gospodarstw, praktykami agrotechnicznymi, gospodarką nawozami, technikami precyzyjnego rolnictwa, rozwojem biogospodarki o obiegu zamkniętym, ochroną trwałych użytków zielonych, ochroną gleb organicznych i właściwą gospodarką wodną.	
66		Wnioskujemy o dodanie w "Wskaźniki pomiaru celu szczegółowego II Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska SZRWRiR 2030 i ich powiązanie SOR", "Wskaźniki kluczowe przedstawiające stopień realizacji Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju" wskaźnika: "Stosunek liczby jednolitych części wód powierzchniowych o dobrym stanie do ogólnej liczby jednolitych części wód monitorowanych w ramach monitoringu diagnostycznego w ostatnich 6 latach do wszystkich jcwp monitorowanych w ramach monitoringu diagnostycznego w ostatnich 6 latach w danej kategorii wód (a) dla ocenionych jednolitych części wód rzek i zbiorników zaporowych; b) dla ocenionych jednolitych części wód jezior" Jednostka miary: % Wartość bazowa (rok bazowy): a) 20% stan dobry, 80% stan zły; b) 37% stan dobry, 63% stan zły; (2015) Wartość w roku 2020: poprawa stanu Wartość w roku 2030: poprawa stanu w odniesieniu do wartości pośredniej Źródło danych: GIOŚ"	Wskaźnik przeniesiony z SOR (s. 343), wartości w roku 2020 i 2030 w SOR nie zostały sprecyzowane, zaproponowano ogólne stwierdzenie: poprawa stanu. Zgodnie z "Prognoza oddziaływania na środowisko dla projektu Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju" rolnictwo jest odpowiedzialne za jakość wód powierzchniowych (s. 91): "[...] najważniejszymi czynnikami powodującymi presję na wody powierzchniowe są: gospodarka komunalna, rolnictwo i hodowla oraz przemysł (zwłaszcza przemysł wydobywczy, energetyczny, rolno-spożywczy)".
66		Wnioskujemy o dodanie w "Wskaźniki pomiaru celu szczegółowego II Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska SZRWRiR 2030 i ich powiązanie SOR", "Wskaźniki kluczowe przedstawiające stopień realizacji Zwiększenie celu szczegółowego II SZRWRiR 2030 Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska" wskaźnika:	Zgodnie z "Prognoza oddziaływania na środowisko dla projektu Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju" (s. 61, 62) "Wskaźnikiem bardzo dobrze pokazującym ten problem [jakość siedlisk terenów otwartych i związanych z nimi gatunkami - przyp.] jest wskaźnik liczebności pospolitych ptaków krajobrazu rolniczego (Farmland Bird Index - FBI), który jest częścią Państwowego Monitoringu Środowiska prowadzonego przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska. Jest to wskaźnik stanu "zdrowia" ekosystemów użytkowanych rolniczo, stanowiących ok. 60% powierzchni naszego kraju". W SZRWRiR 2030 brakuje wskaźnika

L.p.	Strona	Treść uwagi	Uzasadnienie
		<p>"wskaźnik liczebności pospolitych ptaków krajobrazu rolniczego (FBI – Farmland Bird Index, rok 2000 = 100%) (PMS)" Jednostka miary: % Wartość bazowa (rok bazowy): 79,98 (2017) Wartość w roku 2020: 90 Wartość w roku 2030: 90 Źródło danych: GIOŚ"</p>	<p>pokazującego stan ekosystemów rolnych, co uniemożliwia ocenę wdrażania SZRWIR 2030 pod względem jakości ochrony przyrody. Z tego powodu wnioskujemy o uzupełnienie wskaźników w SZRWIR 2030.</p>
69		<p>Jest: "Działania uzupełniające: • wsparcie dla budowy, odbudowy i prawidłowego wykorzystania urządzeń melioracyjnych oraz powiększenia retencji wodnej", proponowane zmiany: "Działania uzupełniające: wsparcie dla wykorzystania istniejącej infrastruktury liniowej (kanały, rowy) dla celów zwiększania retencji, np. poprzez gromadzenie wody opadowej.</p>	<p>Zatrzymywanie wody w mądrze zagospodarowanych systemach melioracyjnych pozostaje przynajmniej tak samo ważne, jak środki techniczne zastosowane do zwiększenia retencji wody lub ograniczenia powodzi. (Wyznaczenie kluczowych stref dla poprawy retencji wody w polskiej części zlewni rzeki Odry. Analiza możliwości retencji wody w systemach melioracyjnych i ich potencjalna rola w łagodzeniu niskich przepływów zimowych rzeki Odry M.Grygoruk, P. Osuch ,P. Trandziuk Stowarzyszenie Niezależnych Inicjatyw Nasza Natura, Maj, 2018) Działania zapobiegające suszy</p>
73		<p>Należy wyjaśnić na czym będą polegać działania uzupełniające:</p> <p>rozwój rolnictwa ekologicznego, upowszechnianie prośrodowiskowych metod produkcji rolnej i rybackiej i gospodarowania produktami ubocznymi pochodzącymi z rolnictwa, rybactwa i przetwórstwa rolno-spożywczego);</p>	<p>Brak powiązania między tymi działaniami uniemożliwia zrozumienie tych działań oraz źródła finansowania.</p>
73		<p>W działaniu "upowszechnianie wiedzy nt. metod ochrony środowiska w rolnictwie i na obszarach wiejskich i rybackich np. poprzez doskonalenie i rozwijanie systemu doradztwa i promocję dobrych praktyk rolniczych" wnioskujemy o dopisanie po "dobrych praktyk rolniczych" "w tym praktyk ograniczających wpływ substancji biogennych z gospodarstw do wód".</p>	<p>Według raportu przygotowanego przez Komisję Helsińską aż 97 % Morza Bałtyckiego wykazywało efekty eutrofizacji[1]. Polska jest jednym z największych w zlewisku Bałtyku dostarczycieli azotu i fosforu do morza, których zbyt duża ilość w wodzie powoduje eutrofizację (tzw. przeżyźnienie wód). Za główne źródło obszarowe zanieczyszczeń substancjami biogennymi uważa się rolnictwo [HELCOM (2018): State of the Baltic Sea – Second HELCOM holistic assessment 2011-2016. Baltic Sea Environment Proceedings 155., str. 42]. Duża ilość substancji biogennych (azotu i fosforu) powoduje masowy zakwit glonów i sinic, które stanowią potencjalnie zagrożone dla zdrowia ludzi, oraz przyczynia się do zmniejszenia się przejrzystości wody morskiej i powiększania się w obszarach głębinowych tzw. martwych stref, gdzie wymierają organizmy tam bytujące. Ze względu na konieczność ochrony Morza Bałtyckiego oraz wód śródlądowych przed nadmiernym przeżyźnieniem</p>

L.p.	Strona	Treść uwagi	Uzasadnienie
			proponujemy w upowszechnianiu wiedzy podkreślenie znaczenia stosowania praktyk ograniczających spływ substancji biogennej z gospodarstw do wód. [1] HELCOM, 2018, State of the Baltic Sea – Second HELCOM holistic assessment 2011-2016. Baltic Sea Environment Proceedings 155, http://stateofthebalticsea.helcom.fi/wp-content/uploads/2018/07/HELCOM_State-of-the-Baltic-Sea_Second-HELCOM-holistic-assessment-2011-2016.pdf , [link dostępny na dzień 26.06.2019]
74		Wnioskujemy o zmianę w "Kierunek interwencji: Zrównoważone gospodarowanie i ochrona zasobów środowiska", "Działania uzupełniające:" "opracowanie i wdrożenie strategii zrównoważonego gospodarowania gatunkami zwierząt powodujących szkody w rolnictwie i rybactwie" na "opracowanie i wdrożenie strategii zrównoważonego gospodarowania gatunkami zwierząt powodujących szkody w rolnictwie i rybactwie, z wyłączeniem gatunków prawnie chronionych. Zapewnienie doradztwa oraz wsparcia finansowego w ramach WPR dla rolników, którzy mogą być narażeni na straty w gospodarce rolnej spowodowane przez gatunki prawnie chronione, w tym poprzez zabezpieczenia minimalizujące potencjalne straty oraz rekompensaty".	Wnioskujemy o zmianę w "Kierunek interwencji: Zrównoważone gospodarowanie i ochrona zasobów środowiska", "Działania uzupełniające:" "opracowanie i wdrożenie strategii zrównoważonego gospodarowania gatunkami zwierząt powodujących szkody w rolnictwie i rybactwie" na "opracowanie i wdrożenie strategii zrównoważonego gospodarowania gatunkami zwierząt powodujących szkody w rolnictwie i rybactwie, z wyłączeniem gatunków prawnie chronionych. Zapewnienie doradztwa oraz wsparcia finansowego w ramach WPR dla rolników, którzy mogą być narażeni na straty w gospodarce rolnej spowodowane przez gatunki prawnie chronione, w tym poprzez zabezpieczenia minimalizujące potencjalne straty oraz rekompensaty".
75		Wnioskujemy o dodanie w "Kierunek interwencji: Adaptacja do zmian klimatu i przeciwdziałanie tym zmianom", "Działania horyzontalne:" działania: "- zachowanie naturalnych powierzchni wiążących CO2 jak mokradła i torfowiska" Wdrożenie planów przeciwdziałania przeciwko skutkom suszy – znów hasło na wysokim stopniu ogólności, dlatego proponujemy, aby w tych planach przede wszystkim uwzględnić: Odbudowę naturalnej retencji poprzez niżej wymienione działania: 1. Ochronę dolin rzecznych przed nadmierną zabudową 2. Renaturyzację rzek i potoków 3. odtwarzania obszarów kontrolowanego zalewania i odbudowy na tych obszarach siedlisk łągowych i mokradłowych 4. poddanie gruntownej weryfikacji obszaru gospodarki wodnej związanego z melioracjami na terenach rolniczych	Degradacja torfowisk i mokradel powoduje murszenie torfu i uwalnianie się CO2 do atmosfery, co przyczynia się do powiększania efektu cieplarnianego. Uzasadnienie: Polskie rzeki charakteryzują się dużą zmiennością przepływów - obserwujemy zarówno gwałtowne wezbrania, jak i długotrwałe okresy niżówek. Na skutek zachodzących zmian klimatu ekstremalne zjawiska będą coraz częstsze. Przeciwdziałanie negatywnym skutkom suszy powinno się opierać na działaniach wielokierunkowych: zmniejszających ryzyko wystąpienia suszy, łagodzących jej skutki i działaniach adaptacyjnych. Musi być realizowane w skali całych zlewni rzecznych i powinno być systemowo powiązane z wysiłkami na rzecz ograniczania ryzyka wystąpienia powodzi o szkodliwych skutkach. Elementem wiążącym dwa, z perspektywy człowieka niekorzystne zjawiska - suszę i powódź, jest nierównowaga pomiędzy spływem powierzchniowym, a

L.p.	Strona	Treść uwagi	Uzasadnienie
			zdolnością obszarowej akumulacji wody pochodzącej z opadów atmosferycznych lub topnienia śniegu. Odpowiada za to przede wszystkim zespół czynników utrudniających zatrzymywanie wody (retencję krajobrazową, glebową, terenów podmokłych i dolin rzecznych) tj. wymuszających przyspieszony spływ powierzchniowy.
72		<p>Zrównoważone gospodarowanie i ochrona zasobów środowiska. W działaniach horyzontalnych jest wymienione upowszechnienie gospodarki o obiegu zamkniętym. Pojęcie jest bardzo ogólne i tak naprawdę nie wiadomo co autor miał na myśli.</p> <p>Niepokojąca jest zapowiedź zmian w systemie ocen oddziaływania na środowisko. Do tej pory mamy kłopoty z dostosowaniem się do obecnego systemu, więc zmiany na lepsze mogą być kompletnie oderwane od rzeczywistości.</p>	<p>W wypadku produkcji rolnej najbardziej istotne jest tworzenie obiegu zamkniętego składników odżywczych na poziomie gospodarstwa, lub na poziomie regionu. Ważne jest, aby dostarczać tyle N i P, ile potrzebne jest uprawom. W innym wypadku nadwyżki znajdują się w wodach powierzchniowych i będą przyczyną eutrofizacji.</p> <p>Innym problemem jest emisja gazów cieplarnianych, a rolnictwo w Polsce jest drugim po sektorze energetycznym źródłem emisji tych gazów. Równocześnie rolnictwo jest również tą gałęzią gospodarki, w której zachodzi wiązanie (sekwestracja) dwutlenku węgla przy zastosowaniu takich praktyk rolniczych jak przyorywanie nawozów organicznych i innych. Niestety nie są one powszechne i dlatego ważne jest aby było dla nich miejsce w strategii.</p>
133		<p>Jest: "Wyposażenie obszarów wiejskich i rybackich w systemy ostrzegania przed zagrożeniami oraz rozwój infrastruktury technicznej ograniczającej skutki zjawisk pogodowych, np. budowa wałów przeciwpowodziowych, zbiorników retencyjnych" , proponowany zapis: "Wyposażenie obszarów wiejskich i rybackich w systemy ostrzegania przed zagrożeniami oraz analiza oraz przebudowa istniejących rozwiązań infrastrukturalnych ograniczających zjawiska pogodowe, w tym modyfikacja infrastruktury technicznej ograniczającej skutki zjawisk pogodowych, w tym szkody powodziowe, np. odsunięcie wałów przeciwpowodziowych od rzeki (zwiększenie retencji dolinowej i zmniejszenie zagrożenia powodziowego) i przywracanie terenów zalewowych. "</p>	<p>W Analizie SWOT dla województwa Mazowieckiego zapisano "Zwiększenie retencji wodnej, przywrócenie naturalnych terenów zalewowych"(Szanse, str 79), co nie znajduje odzwierciedlenia w treści Strategii.</p>
141		<p>W projekcie "upowszechnianie wiedzy nt. metod ochrony środowiska w rolnictwie i na obszarach wiejskich i rybackich np. poprzez doskonalenie i rozwijanie systemu doradztwa i promocję dobrych praktyk rolniczych" wnioskujemy o dopisanie po "dobrych praktyk rolniczych" "w tym praktyk ograniczających spływ substancji biogennej z gospodarstw do wód".</p>	<p>Według raportu przygotowanego przez Komisję Helsińską aż 97 % Morza Bałtyckiego wykazywało efekty eutrofizacji[1]. Polska jest jednym z największych w zlewisku Bałtyku dostarczcycieli azotu i fosforu do morza, których zbyt duża ilość w wodzie powoduje eutrofizację (tzw. przeżyźnienie wód). Za główne źródło obszarowe zanieczyszczeń substancjami biogenymi uważa się rolnictwo [HELCOM (2018): State of the Baltic Sea – Second HELCOM holistic assessment 2011-2016. Baltic Sea Environment Proceedings 155., str. 42]. Duża ilość substancji</p>

L.p.	Strona	Treść uwagi	Uzasadnienie
			<p>biogennych (azotu i fosforu) powoduje masowy zakwit glonów i sinic, które stanowią potencjalnie zagrożone dla zdrowia ludzi, oraz przyczynia się do zmniejszenia się przejrzystości wody morskiej i powiększania się w obszarach głębinowych tzw. martwych stref, gdzie wymierają organizmy tam bytujące. Ze względu na konieczność ochrony Morza Bałtyckiego oraz wód śródlądowych przed nadmiernym przeżyźnieniem proponujemy w upowszechnianiu wiedzy podkreślenie znaczenia stosowania praktyk ograniczających spływ substancji biogennych z gospodarstw do wód. [1] HELCOM, 2018, State of the Baltic Sea – Second HELCOM holistic assessment 2011-2016. Baltic Sea Environment Proceedings 155, http://stateofthebalticsea.helcom.fi/wp-content/uploads/2018/07/HELCOM_State-of-the-Baltic-Sea_Second-HELCOM-holistic-assessment-2011-2016.pdf, [link dostępny na dzień 26.06.2019]</p>
75		<p>Uwaga do fragmentu : "promowanie i inicjowanie lokalnych przedsięwzięć (klastry, spółdzielnie energetyczne itp.) z zakres wytwarzania energii (ze wskazaniem na rozwój OZE) oraz efektywności energetycznej w celu dążenia do samowystarczalności energetycznej gmin i powiatów (autonomiczne obszary energetyczne);"</p>	<p>postuluje się o dodanie zapisów rozwoju OZE również w sposób rozproszony, również na poziomie poszczególnych gospodarstw rolnych czy przedsiębiorstw, a niekoniecznie w skali klastrów bądź spółdzielni energetycznych. Prócz technologii opartych np. o biogaz Fundacja WWF Polska rekomenduje rozwój technologii PV, która w niektórych branżach (np. chłodnictwa przy przetwarzaniu i magazynowaniu żywności) notuje wysokie korelacje pomiędzy produkcją a zapotrzebowaniem ze strony zakładu. Również postuluje się wpisanie do strategii rozwoju farm wiatrowych na lądzie - jako elementu zwiększającego nie tylko bezpieczeństwo energetyczne (lokalne źródło), realizującego cel OZE, ale też przynoszącego dochody lokalnym społecznościom.</p>
143		<p>W następującym zdaniu po słowach "wydłużenie okresu użytkowania samic" dodać słowa "(przedłużenie długowieczności reprodukcyjnej)": "Podejmowanie działań na rzecz redukcji emisji gazów cieplarnianych z rolnictwa i łańcucha rolno-żywnościowego (np. racjonalizacja nawożenia azotowego, właściwe przechowywanie i aplikacja nawozów naturalnych, upowszechnianie uprawy roślin bobowatych, stosowanie inhibitorów nityfikacji, wydłużenie okresu użytkowania samic (przedłużenie długowieczności reprodukcyjnej), zakwaszanie gnojowicy, kompostowanie nawozów naturalnych)"</p>	<p>Ułatwienie zrozumienia zdania</p>